کتاب شناسی مرحوم نمازی

مرتضی اعدادی*

چکیده: علّامه نمازی شاهرودی در آثار و تألیفات خود، معارف دینی و اعتقادی را بحث و بررسی کرده است:

ـ کتاب تاریخ فلسفه و تصوف به شیوهٔ پرسش و پاسخ تنظیم شده و مباحث شریعت و طریقت، حقیقت وحدت وجود، روش شرایع در هدایت، معرفت فطری خدا، ردّ بر فلاسفه و صوفیه، و لزوم رجوع به کتاب، و سنّت را بررسی کرده است.

ـ در کتاب علم غیب با تمسّک به ثقلین به بررسی آیات و روایات در موضوع اثبات علم غیب اهل‌بیت علیهم‌السلام می‌پردازد.

ـ موضوع توسّل و وسیله قرار دادن ائمه علیهم‌السلام را در کتاب وسیلة النجاة بررسی کرده است و زیارت ایشان علیهم‌السلام را زیارت خدا می‌داند.

ـ قرآن و عترت در اسلام را در معرّفی و شناسایی ثقلین تدوین نمود تا مردمان را از شبهات رهایی بخشد.

ـ اصول پنج‌گانهٔ اعتقادی شیعه را در کتاب اصول دین و بر اساس منهج استاد خویش، مرحوم میرزا مهدی اصفهانی به رشتهٔ تحریر درآورد.

ـ در کتاب اثبات ولایت با تأثّر از مکتب معارفی خراسان به وجوب

*. پژوهشگر، حوزه علمیه قم.

[Downloaded from mail.safinahmagazine.ir on 2026-11-20]

[DOR: 20.1001.1.17350689.1391.9.34.16.3]

پیروی از ولایت می‌پردازد و ولایت تکوینی را نقد و بررسی می‌کند.
ـ اصول و فروع دین را در کتاب ابواب رحمت مطرح کرده است. معرفت فطری خداوند به انسانها داده شده و باتذکّر پیامبران بـه آن مـعرفت فطری متوجّه خواهیم شد، عقل نیز حجّت خدا و پیامبر باطنی است.
کلیدواژه‌ها: نمازی شاهرودی، علی / کتاب‌شناسی / تاریخ فلسفه و تصوف [کتاب]/ علم غیب [کتاب] / وسیلة النجاة [کتاب] / قرآن و عترت در اسلام [کتاب] /اصول دین [کتاب] /اثبات ولایت [کتاب]/ ابواب رحمت [کتاب].

۱.کتاب تاریخ فلسفه و تصوف

خداوند متعال پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله را با بالاترین علوم و معارف برای رساندن بشر به درجات نهایی عبودیّت فرستاد و او را معلّم کتابی نامید که به جهت معارف ناب احسن‌الحدیثش خواند و آن جناب و اهل‌بیت بزرگوارش را بر تمام علوم جدیده الهیّهٔ آن آگاه ساخت تا در تمام دوران تمدّن بشری راهی برای استفاده از آبشخور زلال علوم قرانی و استفاده از چراغ هدایتش با تبیین آن بزرگوران در دسترس بشر باشد. امّا دشمنان اسلام که در چهرهٔ خلفای پیامبر بر اریکهٔ ادارهٔ نظام اسلام تکیه زدند چون بهرهٔ علوم و معارف قرآن را نداشتند به چاره‌جویی در رویگردان نمودن مردم از اهل‌بیت و جداکردن قرآن از آنها پرداختند، لذا مردم را به قرائتهای گوناگون قرآن و فصاحت و بلاغت آن وکشمکشهای مختلف مشغول نمودند و چون خود از علم و عصمت و تقوای پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله بی‌بهره بودند از مقام پیامبر اکرم کاستند و او را در حدّ مجتهدی که بر اساس قیاس و استحسان از قرآن استفاده مـی‌کند پـایین آوردند آنگاه به بحث و جدلهای مختلف کلامی و فلسفی دامن زدند پولهای کلانی صرف پرداخت به مترجمین علوم یونانی نمودند تا با شیوع این مـباحث در بـین مسلمانان و مشغول شدن آنان به خصومتهای مختلف بازار مخالفان معارف الهی گرم شود و مردم از نور ساطع اهل‌بیت علیهم السلام بی‌بهره شـوند و در نـتیجه گـروههای

[Downloaded from mail.safinahmagazine.ir on 2026-11-20]
[DOR: 20.1001.1.17350689.1391.9.34.16.3]

مختلف معتزله ، اشاعره ، حشویه ، مرجئه و ... به وجود آمدند و هر کدام بدون استفاده از معلّم قرآن به آن روی آوردند و از آن برای مذهب خود استدلال آوردند و کتابی که در سایهٔ پیروی از اهل بیت علیهم‌السلام برای اتّحاد بخشیدن مردم در جهت عبودیّت الهی و رسیدن به توحید حقیقی و اثارهٔ عقول مردم نازل گردیده بود در جهت تفرقه بین مردم و مجادله و دور شدن از هدایت، مورد استفاده گردید.

کتاب تاریخ فلسفه و تصوف یا مناظرهٔ دکتر با سیاح پیاده یکی دیگر از آثار منحصر به فرد علّامه نمازی است که در این کتاب تأثّر خاصّ ایشان از مکتب استاد بزرگوارش بسیار به چشم می‌خورد که با توجّه به فرامین و تربیتهای استفاده شده از کلمات اهل‌بیت عصمت و طهارت علیهم‌السلام به پاسخ‌گویی و ردّ شبهاتی که فلاسفه و عرفا در تأویل و تطبیق یافته‌های بشری بر الفاظ قرآن و احادیث نموده‌اند، پرداخته است.

اهل‌بیت عصمت و طهارت علیهم‌السلام بر خلاف تمام روشهای بشری انسان را به معرفت فطری خود متذکّر می‌گردانند و او را از هرگونه توهّم و تشبیه دربارهٔ خداوند منع می‌کنند. وقتی انسان معترف است که امکان احاطه بر خداوند ندارد، عقلا جایز نیست که افکار خود را در رابطه با او جولان دهد. لذا بر اساس آگاهی‌اش بر توحید فطری، او را مباین با جمیع مخلوقات می‌یابد.

این کتاب با فضای پرسش و پاسخ سامان‌یافته کمک زیادی را برای پژوهشگر حق‌جو می‌دهد که حق را از باطل به راحتی تشخیص دهد.

مؤلّف محترم مطالب این کتاب را ضمن شش بخش مطرح کرده است که به نحو مختصر به عرض می‌رسانیم :

۱ـ شریعت و طریقت ، در این بخش روش صوفیه و ریاضتهای ایشان در تلقی حقایق مطرح شده و تنافی آن با روش دین اسلام مورد بررسی قرار گرفته است

۲ـ حقیقت وحدت وجود ، در این بخش از حقیقت وحدت وجود نزد صوفیه و فلاسفه سخن به میان آمده است، هم‌چنین سخنان بزرگان این دو مکتب راجع به این موضوع و شواهدی بر مدّعاشان از اشعار برخی مطرح شده است

[Downloaded from mail.safinahmagazine.ir on 2026-11-20]
[DOR: 20.1001.1.17350689.1391.9.34.16.3]

۳- روش شرایع در هدایت ، در این بخش به هدف بعثت پیامبران الهی و روش آنها در هدایت انسانها و تباین آن با روش فلاسفه و عرفا اشاره شده است هم‌چنین از برخی مکاشفات شیطانی صوفیه و پیشینهٔ فلسفه و عرفان در یونان سخن به میان آمده است.

۴- معرفت فطری خدا، در این بخش مجبور بودن انسان در افعال اختیاری خود نقض شده و به فطری بودن معرفت خدا و اوصاف او در آیات و روایات اشاره شده است و چگونگی رواج افکار بشری در معارف دینی بیان شده است.

۵- ردّ بر فلاسفه و صوفیه، در این بخش مذمّت صوفیه در روایات و تأویلات آنان نسبت به آیات و روایات و تحمیل افکار یونانی آنها بر آیات و روایات و هم‌چنین اختلافات فلاسفه قبل از اسلام و ردّ علّامه مجلسی بر صوفیه وکتابهایی که اصحاب ائمّه در ردّ فلاسفه نوشته‌اند مطرح شده است.

۶- لزوم رجوع به کتاب و سنّت، و در آخر در این بخش به ضرورت رجوع به کتاب و سنّت در تمام معارف دینی اصول و فروعش و اینکه معرفت خدا فعل او است و منشأپیدایش معرفت فطری خدا بر عوالم سابق و برخی از نظریّات راجع به عالم ذرّ و ردّ این نظریه‌ها مطرح شده است.

۲.کتاب علم غیب

کتاب علم غیب از دیگر نوشته‌های علّامه نمازی می‌باشد که به سلوک خویش در راه تمسّک به ثقلین به بررسی آیات و روایاتی که علم غیب را برای اهل بیت علیهم‌السلام اثبات می‌کند می‌پردازد. علمی که وقتی با تدبّر به تمام کمالات و فضایل اهل بیت علیهم‌السلام نظر شود می‌یابیم که عصارهٔ وجود همهٔ فضیلتها به این کمال بازگشت دارد و وجود این علم الهی در ایشان سبب کسب تمام کمالات و ویژگیهایی است که در هیچ بشری موجود نیست. یکی از مباحث موجود در علوم امامان علیهم‌السلام دانش ایشان به غیب است که این مجموعه به هم پیوسته از آیات و روایات به بررسی این مطلب جهت بهره‌گیری دوستداران اهل بیت عصمت و طهارت آماده گردیده است.

[Downloaded from mail.safinahmagazine.ir on 2026-11-20]

[DOR: 20.1001.1.17350689.1391.9.34.16.3]

این کتاب شامل سه فصل و یک خاتمه است. نویسندهٔ گرامی در این کتاب نیز روش مناظره را به کار گرفته تا برای خواننده جذابیّت بیشتری در یادگیری مطالب ایجاد نماید. ایشان بعد از اثبات این که امام منتخب از سوی خدا است به بررسی علم غیب پیامبر اکرم و ائمّهٔ هدی علیهم‌السلام می‌پردازد.

فصل اول شامل دو بخش است که به آیات اثبات کنندهٔ علم غیب و تبیین تمام علوم در قرآن پرداخته است.

در بخش اول به ۲۳ آیه در اثبات علم غیب برای این بزرگواران اشاره می‌کند و روش استدلالی به این آیات را نیز توسط روایات به خواننده ارایه می‌دهد. در بخش بعدی به این مطلب که قرآن به تنهایی رافع اختلاف نیست و می‌بایست به کسانی که حامل تمام علوم قران و انبیا گذشته هستند مراجعه نمود، اشاره می‌نماید. در فصل دوم روایاتی را مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌دهد که بر اثبات علم غیب پیامبر و ائمّه علیهم‌السلام دلالت دارد و آنها ۲۸ دسته از روایاتی هستند که تواتر آنها ثابت است. از جمله : خدا علم پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله را به ایشان عطا فرمود، به تمام علوم خلق آگاهی دارند، جفر و مصحف حضرت زهرا در نزد ایشان است و از اعمال و احوال خلایق و ...آگاهند.

در فصل سوم : به بررسی آیات و روایاتی که در زمینهٔ قدرت پیامبر و ائمّهٔ هدی علیهم‌السلام وارد شده است می‌پردازد . و در خاتمه که دارای دو بخش است به اشکالات مطرح شده در آیات و روایات پرداخته که در بخش اول ده آیه را که برای نفی علم غیب به آن تمسّک جسته‌اند و تأویل و توجیه روایات ذیل آن را نموده‌اند، پاسخ داده است و در بخش دوم به ۵ روایت که صرف نظر از بحثهای سندی و ضعف آن به بررس دلالی آن پرداخته است. و در نهایت این کتاب بسیار ارزشمند را با کلمات ائمّهٔ بزرگوار شیعه در ارتباط با اثبات علم غیب ائمّه علیهم‌السلام در ربیع الاول ۱۳۹۲ قمری به پایان می‌رساند.

این کتاب توسّط حاج سیّد جواد رضوی کربلایی تعریب شده و مقدّمات چاپ

[Downloaded from mail.safinahmagazine.ir on 2026-11-20]
[DOR: 20.1001.1.17350689.1391.9.34.16.3]

آن در حال انجام است.

۳. کتاب وسیلة النجاة

کتاب وسیله النجاة از دیگر آثار باقیمانده علّامه نمازی است که موضوع توسّل و وسیلهٔ قرار دادن ائمّه علیهم‌السلام را مورد بررسی قرار داده و این را به عنوان یک رساله به درخواست حاج آقا رضا عمادزاده تدوین نموده است.

در عصر حاضر دشمنان توسّط سیل شبهات و طوفان انتقادات بی‌جا در زمینهٔ اعتقادات دینی علاوه بر مسائل اخلاقی جوانان شیعه را مورد هجوم قرار داده‌اند تا بتوانند توسّط این شبهه پراکنی به مقاصد شوم خود برسند. در این راستا کسانی که از آگاهی دینی محروم باشند به راحتی فریب خورده و از راه صحیح و درستی که اهل‌بیت علیهم‌السلام به آنها نشان می‌دهند منحرف می‌شوند و ایمان راسخ و استوار خویش را از دست می‌دهند ، نوشتار حاضر در صدد آن است که بتواند با یک مجموعه‌ای بسیار خلاصه امّا در عین حال پرمطلب جوانان را از دام شبهاتی که از دشمنان دین ایجاد می‌شود محفوظ دارد. این اثر مشتمل بر پنج فصل و یک خاتمه است که مؤلّف محترم فصل اول آن را اختصاص داده است به این که توّسل لازم است و حقیقت وسیله چیست و نتیجه می‌گیرد که اصل توسّل به پیامبر و اولیای حق مورد اتّفاق عامّه و خاصّه می‌باشد. و در فصل دوم به موضوع توسّلات انبیا پیشین به ائمّهٔ هدی علیهم‌السلام می‌پردازد

فصل سوم را به تبرّک جستن به مزار این بزرگواران اختصاص داده و زیارت ایشان را زیارت خدا می‌داند.

فصل چهارم در اقامهٔ عزا و بُکاء و اِبکاء در مصایب ائمّه علیهم‌السلام می‌باشد که به بررسی این موضوع از ناحیهٔ پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله نیز پرداخته شده است. و فصل آخر را به روایاتی که دلالت بر جواز لطمه ، موی کندن ، و پیراهن چاک زدن است اختصاص داده و خاتمه را برای دفع کردن شبهه‌ای که چگونه گریه برای امام حسین سبب آمرزش گناهان می‌شود. و در تاریخ ۹ رجب ۱۳۹۹ قمری به پایان می‌رساند .

[Downloaded from mail.safinahmagazine.ir on 2026-11-20]
[DOR: 20.1001.1.17350689.1391.9.34.16.3]

۴. کتاب قرآن و عترت در اسلام

کتاب قرآن و عترت در اسلام از اثرهای گران‌سنگ علّامه نمازی می‌باشد که بـنابر آنچه فرزند مؤلف نگاشته است به خواهش جمعی از مؤمنان به تقریر در آمده، این ویژگی را که خداوند متعال بر ما منّت نهاده که چنان مخلوقات با کمالی آفرید تا برای ما راهنمایانی باشند که از گرداب ضلالت و جهالت بـیرون آیـیم و سـببهای هدایت و رشد را برای ما فراهم نماید، به قلم کشانده تا جایگاه قران صامت و ناطق را به خوانندگانی که از مطالب بسیار مهم دینی بی‌اطّلاع هستند آشنا گرداند.

هم‌چنان که خود مؤلّف در سرآغاز سخنش دغدغه‌اش از نگارش کتاب را چنین می‌نگارد:

انحراف از جادهٔ مستقیم و افتادن در زمین ناهموار و ناهنجار و گرفتار شدن به دزدان و راهزنان و درندگان نتیجه و اثر بی‌اعتنایی به دلیل راه و فـاصله گـرفتن از راهنمای دلسوز است .

لذا درصدد بر آمده تا به شناسایی ثقلین بپردازد و مردمان را از شبهات رهایی بخشد. این کتاب شامل دو بخش است که بخش اول آن به شناسایی قرآن در سه فصل اختصاص یافته است. فصل اول آن به شناخت قرآن از دیدگاه خود قرآن و گفتار معصومین پرداخته است. فصل دوم به اختصاص داشتن تمام علوم قرآن برای اهل بیت علیهم‌السلام به نگارش درآمده است. فصل سوم به بطلان تفسیر بدون بیان امام علیه‌السلام می‌پردازد که اشاره به حدیث معروف امام عسکری علیه‌السلام در رابطه با اسحاق کندی فیلسوف بزرگ عراق می‌نماید.

و در بخش دوم که دوازده فصل را در آن گنجانده به معرّفی ثقل دوم که عترت باشد می‌پردازد و در تمام این فصول به ویژگیها، خصوصیات، کمالات و مناقب این بزرگواران پرداخته، از جمله .. اعطای فهم و علم رسول اکرم به عترت او ، احصا و ضبط همهٔ علوم در وجود امام ، دانایی ائمّه علیهم‌السلام به گذشته و آینده و ... .

فصلهای اخیر را به بسط بیشتر این موضوع اختصاص داده است که در فـصل

[Downloaded from mail.safinahmagazine.ir on 2026-11-20]
[DOR: 20.1001.1.17350689.1391.9.34.16.3]

دهم آن به اخبار غیبی تک تک ائمّه معصوم علیهم‌السلام اشاره شده و فصل یازدهم به شرح توانایی و قدرت ائمّهٔ هدی پرداخته و ایشان را اسماء تکوینی الهی می‌داند به طوری‌که علم و قدرت امام را نشانه و آیهٔ علم و قدرت خدا معرفی کرده است. فصل دوازدهم به بحث شفاعت ، فضیلت زیارت ، بوسیدن و استلام قبر امام علیه‌السلام می‌پردازد و این امور را در رابطه با اهل بیت از مصادیق اظهر (من شعایر الله) برمی‌شمارد.

و در پایان مانند مسلک استاد بزرگوارش مشی نموده و با هشدار به برادران ایمانی خویش خطاب نموده وگفته: عقاید خود را از بیان قرآن و عترت بگیرید ، و به هر کلامی گوش ندهید و عبادت رحمان کنید، نه عبادت شیطان؛ و در اوایل ماه رمضان ۱۳۸۶ هـ ق کتاب را به انتها می‌رساند.

۵. کتاب اصول دین

کتاب اصول دین یکی دیگر از اثرهای گران‌بهای علّامه نمازی است که بهره‌گیریش در مطالب علمی از منهج استاد بزرگ خویش میرزا مهدی اصفهانی زیاد به چشم می‌خورد. این کتاب را بر اساس اصول پنج‌گانه‌ای که در نزد شیعه متداول و متعارف است بنا نهاده است و مباحث را به همان روش مکتب معارفی خراسان که پایبند بودن به کلمات قران و احادیث است ادامه داده است و راه انحرافی که برگرفته از سلیقه‌های بشری در شناخت اعتقادات است دور ریخته و با توجه به کلمات گهربار ائمّه معصومین علیهم‌السلام یک دوره اصول اعتقادات مختصر و مفید به خوانندگان ارایه می دهد.

همان‌طور که از اسم کتاب آشکار می شود این کتاب بر پنج اصل اعتقادی شیعه پایه‌گذاری شده که در اصل اوّل آن به شناخت فطرت انسان پرداخته که از جانب خداوند متعال می‌باشد و راه استدلال عقلی مثل فرمایش امام که فرموده است هر بنایی نیاز به بنا و سازنده دارد را که در کلمات ائمّه علیهم‌السلام دیده می شود مختصّ افراد لجوج و خودخواه می‌داند. و سپس به چهار دلیل از برای اثبات وحدانیّت ذات

[Downloaded from mail.safinahmagazine.ir on 2026-11-20]

[DOR: 20.1001.1.17350689.1391.9.34.16.3]

مقدّس الهی اشاره نموده و در انتهای این اصل خداشناسی، بـه بـررسی صـفات کمالات اوکه حدّ و تناهی ندارد می‌پرازد. در اصل دوم به مسألهٔ عدل الهی پرداخته و در اصل سوم به پیغمبرشناسی پرداخته و شامل دوگفتار نبوّت عامّه که در آن به شش جهت احتیاج مردم به پیامبر را مطرح نموده و درگفتار بعدی که نبوّت خاصّه است توسّط چهار دلیل خاتمیّت پیامبر اکرمﷺ را اثبات می‌نماید.

اصل چهارم در امام شناسی است که شامل سه بخش نیاز انسانها به زمـام‌دار جامع ، عدم تعیین امام به واسطهٔ مردم، لزوم تـعیین آن تـوسّط خـداونـد مـتعال می‌باشد و در بخش سوم دوازده باب را اختصاص داده به اخباری که در آن خداوند متعال و پیامبر اکرمﷺ و اهل‌بیتعليهم‌السلام به اسامی داوزده امام و فضایل و مناقب آنها تصریح نموده‌اند و اخبار را فراتر از حدّ تواتر خوانده و از عامّه هم احادیثی در این رابطه ذکر کرده است.

سپس در انتهای اصل امام شناسی به قدرت ائمّه نسبت به تمام معجزات انبیا و به جریان غدیر از کلام اهل سنّت می‌پردازد.

اصل آخر را به معاد در روز قیامت اختصاص داده و دو موضوع را در آن بررسی کرده یکی رجعت ـ قیامت صغری ـ که آن را از جمله قـطعیّات مـذهب شـیعه و واضحات قرآن می‌شمارد و اشاره نموده است که کسی حق ردّ آن را ندارد و سپس با بیان حدیثی از امام هشتم و داستان سیّد حمیری به بررسی سه موضوع استفاده شده از این دو جریان، که از آیات و روایات مؤیّد دارد، پرداخته است. و در انتها بعضی از وقایع رجعت را تذکّر می‌دهد.

دیگری ـ قیامت کبری ـ و با آیات قرآن اثبات می‌کند که تمام انسانها با هـمین ابدان محشور خواهند شد و در آخرین خـط کـتابش مـی‌نویسد و بـالجمله مـعاد جسمانی از ضروریات ادیان است و منکران کافر به شمار می‌رود.

کتابت این نوشتار را در ماه محرّم ۱۳۹۵ ق به پایان می‌رساند.

[Downloaded from mail.safinahmagazine.ir on 2026-11-20]
[DOR: 20.1001.1.17350689.1391.9.34.16.3]

۶. کتاب اثبات ولایت

کتاب اثبات ولایت یکی از آثار با ارزش و ماندگار علّامه نمازی است که با تأثّر از مدرسه معارفی خراسان نگاشته شده است. مؤلّف در این کتاب به مشی استاد بزرگوار خویش میرزا مهدی اصفهانی سلوک کرده، معارف قرآن و اهل‌بیت علیهم‌السلام را یگانه راه رسیدن به حقایق می‌داند و در طرح مباحث خویش به کلمات وحیانی خاندان عصمت تمسّک جسته، و سخنان نورانی ایشان را سرلوحه نوشتار خویش قرار می‌دهد.

اعتقاد ویژهٔ مؤلّف به قرآن و احادیث به عنوان یگانه مسیر کسب هدایت و تربیت و همچنین تتبّع مستمر و خستگی‌ناپذیر ایشان در این دوگنجینهٔ گران‌بها و ذوق نویسندگی ایشان موجب سامان گرفتن مجموعه‌ای از احادیث بسیار ارزنده دربارهٔ مقامات الهی، حقایق علمی و مراتب و درجات روحی و نوری معصومین علیهم‌السلام جهت بهرمندی علمی و عملی در این کتاب شریف گردیده است.

این کتاب در سه بخش سامان یافته است. مؤلّف ارجمند در بخش نخست کتاب که مشتمل بر هفت فصل است، به تبیین وجوب پیروی از ولایت می‌پردازد. ایشان در این بخش به برتری امامان اهل‌بیت علیهم‌السلام بر تمام خلق اشاره می‌کند و دارا بودن عصمت و علم غیب را برای این بزرگواران لازم و ضروری می‌داند و اشاره می‌کند که تمام انبیا و رسولان پیشین، تحت امر پیامبر خاتم و اوصیای حضرتش قرار داشته‌اند.

بخش دوم کتاب به تبیین ابعاد ولایت تکوینی می‌پردازد که شامل چهارده فصل است. مؤلّف در این بخش با استناد به آیات و روایات، ابعاد ولایت تکوینی پیامبر و ائمه علیهم‌السلام را تبیین و اثبات می‌کند. اگرچه ولایت تشریعی که همان مقام آمریت و افتراض طاعت امامان الهی است، از ویژگیهای ولایت این بزرگواران محسوب می‌شود، امّا موضوع این بخش از کتاب، ولایت تکوینی ایشان بر کائنات عالم به اذن خداوند است که برخی از ابعاد این ولایت که مورد بررسی قرار گرفته است،

[Downloaded from mail.safinahmagazine.ir on 2026-11-20]

[DOR: 20.1001.1.17350689.1391.9.34.16.3]

عبارت‌اند از: در اختیار داشتن تمامی علم اعطا شده به خلایق وکُتب انبیا گذشته، ولایت و سلطنت بر تمام کائنات، قدرت و نفوذ اراده حتمی ایشان بر عالم، اطاعت حیوانات و نباتات و جامدات و سایر کائنات از ایشان، فرمان‌بری ملائکه و جنّیان و شیاطین از ایشان و... .

بخش پایانی کتاب در چهار فصل به بررسی دلایل عقلی و نقلی بر ردّ نفی ولایت تکوینی می‌پردازد. در دو فصل نخست این بخش آیات و روایاتی مطرح می‌شود که مخالفان و معاندان جهت نفی ولایت تکوینی امامان بـه آنـها اسـتشهاد مـی‌کنند. مؤلّف ضمن پاسخ‌گویی به شبهات مطرح شده، به بررسی معنای غلوّ و تفویض از منطق فقهای شیعه می‌پردازد. در فصل سوم، پنج دلیل عقلی ارائه شده از سـوی منکران مطرح و به آنها پاسخ داده می‌شود. فصل پایانی نیز با پاسخ به شبهات یکی از معاندان و مغرضان ـ ابوالفضل برقعی ـ شروع می‌شود و با طرح انظار برخی از فقها در تأیید ولایت تکوینی در ربیع‌الاول ۱۳۹۰ ق پایان می‌یابد.

این کتاب توسّط حجه‌الاسلام آقای سیّد محمّد جعفر مدرّسی تعریب گردیده و انتشارات اعلمی بیروت آن را به چاپ رسانیده است.

۷. کتاب ابواب رحمت

یکی دیگر از آثار علّامهٔ نمازی کتاب ابواب رحمت می‌باشد که دیگربار خوانندگان را برای یادگیری اصول و فروع دین به قرآن و عترت ارجاع می‌دهد و همانند دیگر آثارش بر اساس نهج مکتب معارفی خراسان از پیامدهایی که با فکر بشر بخواهیم به اعتقادات مثل خداشناسی و ... برسیم متذکّر می‌گرداند.

این کتاب نیز بر اساس گفتارش در مقدّمه به خواهش جمعی از مؤمنین در مشهد مقدّس به نگارش در آمده است که امتیازش نسبت به باقی آثار این است که هـم شامل اصول دین و هم فروع می‌باشد. و این نوشتار چون در صدد کـتاب‌شناسی کتب معارفی ایشان می‌باشد فقط نسبت به همان قسمتهای اولیّهٔ کتاب گزارش داده می‌شود. علّامه نمازی در سرآغاز سخن به مسائلی می‌پردازد که مهم‌ترین آن مسائل

[Downloaded from mail.safinahmagazine.ir on 2026-11-20]
[DOR: 20.1001.1.17350689.1391.9.34.16.3]

بحث معرّفی خداوند خود را به مخلوقاتش در عوالم پیشین است که وجود چنین معرفت فطری سبب می‌شود که خداوند را ملجاء و پناهگاه قرار دهد و این نور معرفت فطری در انسانها سبب شد که فقط با توجّه و تذکّر پیامبران به آن معرفت درونی پی برده و بر اساس آن متوجه شوند که این رسول و فرستادهٔ الهی است و سپس به بررسی عقل و حجیّت آن می‌پردازد و می‌نویسد:

این عقل که حجّت خداست بر عاقل و پیامبر باطنی است خطا نمی‌کند در احکام خود و خطا در تشخیص عاقل است ... هر آینه عقل هدایت می‌کند او را به سوی پیغمبر ظاهری و به همین جهت است که حجّت بر تمام عقلای دنیا تمام است و عذری برای کسی باقی نمی‌ماند و بعد روایاتی را که اهل‌بیت عصمت و طهارت بشر را به نور عقل متوجه ذات مقدّس صانع نموده‌اند بیان می‌کند و سپس بعضی از روایات و حکمت آفرینش را بیان می‌نماید. و در شروع به نگارش در اوّلین باب که مرتبط به ارکان احکام دین است اعتقاد به ولایت امیرالمومنین و ائمه طاهرین علیهم‌السلام را مطرح می‌کند و بعد از گزارش اجمالی در رابطه با توحید و پیامبرشناسی به خلقت نورانی اهل‌بیت علیهم‌السلام پرداخته و این که منوّر بودن موجود است به وجود آن انوار مقدّس و سپس به بیان مقام عظمت والای این بزرگواران در نزد خدا به مانند این حدیث «**اراده الرب فی مقادیر اموره تهبط الیکم و تصدر من بیوتکم...**» می‌پردازد و بر همین اساس اشاره می‌کند به موضوع نفوذ ارادهٔ پیامبر و ائمه صلوات الله علیهم در مخلوقات، مانند: شق‌القمر ـ ردّالشمس ـ زن شدن مردی در مجلس معاویه – بر طرف شدن پیسی حبابه والبه ـ شهادت حجرالاسود به امامت زین‌العابدین علیه‌السلام ـ بینا شدن چشمهای ابوبصیر با کشیدن دست مبارک حضرت امام محمّد باقر علیه‌السلام ـ نسوزاند آتش تنور هارون مکی را ـ به عکس شیر امر فرمود بگیر ای شیر دشمن خدا را ـ ارادهٔ آب کردن حضرت رضا علیه‌السلام در هوا – شفای چشمهای محمّد بن سنان توسّط حضرت جواد علیه‌السلام ـ سکوت پرندگان در بدو ورود امام هادی علیه‌السلام در مجلس متوکّل ـ و دست کشیدن امام عسکری علیه‌السلام بر پهلوی احمد

[Downloaded from mail.safinahmagazine.ir on 2026-11-20]

[DOR: 20.1001.1.17350689.1391.9.34.16.3]

بن اسحاق تا بتواند به سمت راست بخوابد و... و در نهایت به مطالبی که اساس تمام علوم و کمالات پیغمبر و ائمه علیهم‌السلام می‌باشد می‌پردازد؛ از جمله : ۷۲ حرف اسم اعظم از ۷۳ حرف نزد ایشان است ـ تمام کتب و آثار و علوم انبیاء نزد ایشان است ـ علم ایشان در حال ازدیاد است لذا اعلم مخلوقاتند و علم همه چیز در ایشان احصا شده است و قرآن که کتاب مبین است علمش تماماً در نزد امام است ...

و در نهایت نتیجه می‌گیرد از این باب که :

این است معنای ولایت که کل مخلوقات از جانب خداوند عزوجل ملزم شده‌اند که تحت فرمان آنان باشند به هرطور و به هر کیفیت که بخواهند بشوند.

و آنان نمی خواهند مگر آنچه را خدا بخواهد و قلوب مقدّسه آنها محل اراده و مشیّت خداوند متعال است. پس موضوع عرضهٔ ولایت بر تمام مخلوقات حتّی انبیاء گذشته و توسّل انبیاء و دیگران به اهل‌بیت علیهم‌السلام از موضوعات دیگر این باب قرار گرفته است و در نهایت بر اساس روایات متواتر بیان می‌کند که عبادت هیچ عابدی را خدا قبول نمی‌کند مگر با ولایت امیرالمؤمنین و ائمه صلوات الله علیهم. و در ابواب بعدی به: فلسفه و فضیلت نماز واجزای آن، انفاق، فلسفه و احکام روزه، اسرار حج و مسائل آن، توبه، احادیث من بلغ (طلب و امیدواری ثواب)، نیّت کارهای خیر و آرزو کردن آن، صبر، اصلاح ذات البین (فضیلت اصلاح بین مردم)، خوش‌گمانی به خداوند، خوف از خداوند، احسان به والدین و باب آخر امر به معروف و نهی از منکر با استفاده از آیات و روایات شرح داده شده است.

و کتاب را در روز پنج شنبه ۱۴ ذی القعده ۱۳۷۶ هجری قمری به پایان می‌رساند.

[Downloaded from mail.safinahmagazine.ir on 2026-11-20]
[DOR: 20.1001.1.17350689.1391.9.34.16.3]